

ÖĞRETİM DİLİ OLARAK ALMANCA VE İNGİLİZCE(*)

Doç. Dr. Wolf KÖNIG(**)

0 Özet

İngilizce öğretim dili olarak yerleşmiş durumdadır. Bu bildiride İngilizce için uygulanan yöntemleri Almanca için aynen uygulamanın doğru olmadığı ileri sürülmektedir.

1. Yabancı dilin öğretim dili olarak kullanılması sorunu

Almanca'nın öğretim dili olarak kullanılmasında karşılaşılan sorunları tartışmadan önce, yabancı dil ile öğretimin doğru olup olmadığının tartışıldığını hatırlatmakta fayda vardır. Yabancı bir dilin öğretim dili olarak kullanılmasına karşı olanlar şu noktalar üzerinde durmaktadırlar: Yabancı dil ile öğretim, dil sektöründe ulusal egemenlikten vazgeçme anlamına gelir, çünkü anadil, öğretim dili olarak kullanılmayınca, gelişmesi zarar görür. Ayrıca, yabancı dilde öğrenim gören öğrenciler kendi kültüründen uzaklaşarak kendi ülkelerinin ilgilerine göre hareket edemezler. Nihayet, yabancı dil ile öğretimin ancak gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü, gelişmiş olan Batı ülkelerinde ise onun yerine yabancı dil öğretiminin geliştiği ileri sürülmektedir. (1). Şimdi, yabancı dil ile öğretimin olumlu yönlerine değinmek istiyorum.

2. Yabancı dil eğitiminin bir parçası olan yabancı dil ile eğitim

Yabancı dil ile eğitim dolayısıyla kimse bir yabancı dil öğrenmez, fakat varolan dil becerilerini yabancı dil ile eğitim sayesinde ilerletir ve geliştirir. Böylece, yabancı dil ile eğitim aynı zamanda yabancı dil eğitimidir. Ayrıca böyle bir eğitim gören öğrenci aynı zamanda hem dil hem de bilim öğrenir. Esas amaç bilim öğrenmek olduğu için öğrenci dil öğrenmekte daha isteklidir. Eğer söz konusu olan dil dünyada ya da bilim dünyasında önemli ise ve ilgili memleketin imkânlarından faydalanabilirse o zaman öğrencinin dil öğrenme isteği daha da artar.

Bu görüşte olanlar araçsal güdülenme(2) üzerine kurulan bir dil eğitiminin üstünlüğüne inanır. Dilin bir araç olduğu açık olduğuna göre öğrenci, ancak dili ne için kullanacağını bildikten sonra, kendisini ağır bir dil öğrenme yükü altına sokmak için gerekli olan güdülenmeyi kazanır. Bu bakımdan yabancı dil ile öğretimi araçsal bir yabancı dil öğretimi olarak nitelemek gerekir.

(*) Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından 15-16 Mayıs 1989 tarihinde tertiplenen "Fen ve Yabancı Dil Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi" konulu uluslararası sempozyumunda sunulan bildiri.

(**) Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Uzmanı

(1) Bu tartışma için bkz. Sinanoğlu (1978)

(2) İngilizcesi: "instrumental motivation"; bkz. Lambert (1972:345-6)

Araçsal bir güdellenmenin zıddı , birleştirici bir güdellenmedir⁽³⁾. Birleştirici bir güdellenme üzerine kurulan bir dil eğitiminde, yabancı dil öğretimi genel eğitimin bir parçası olarak görünmektedir. Dil öğrenmek araçsal amaçlardan bağımsız olarak görülüp genel bir kültürel değer kazanmaktadır. Örneğin Almanya'da yabancı dil eğitimi ancak birleştiricidir. Eski dillerin öğrenimine nispeten çok değer verilip yabancı dil eğitimi genel kültürel eğitimin bir parçası olarak nitelenmektedir. Hatta, araçsal amaçlara göre Almanya'daki dil öğretiminin kısmen yetersiz olduğunu söylemek mümkündür.

3. Türkiye'deki durum

Osmanlı döneminde Türkiye'deki yabancı dil öğrenimi birleştirici nitelikte olmuştur. Arapça ve Farsça iletişim ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla değil, kültürel ihtiyaçları yerine getirmek amacıyla öğrenilmiştir. Avrupa asıllı insanlarla iletişim tercümanlar yardımıyla sağlanmıştır. Fransızca öğrenenler daha çok Avrupayı tanımak amacıyla bu dili öğrenmişlerdir.

Cumhuriyetin ilk döneminde Türkiye'deki toplum bir tecrit duruma eğimli olmuştur. Memleketi bağımsız bir şekilde geliştirmek amacıyla dış ilişkileri düşük bir seviyede tutulmuştur⁽⁴⁾. Türk dili için aynı durum geçerlidir. Türkçe'yi geliştirmek amacıyla yabancı dillerin rolü mümkün olduğu kadar düşük bir seviyede tutulmuştur.

1950'den sonra yabancı dilin önemi, özellikle de İngilizce'yi bilen insanlara ihtiyaç birden bire çok artmıştır. Tabiatıyla yabancı dil bilen insanların eksikliği karşısında emek isteyen birleştirici bir yabancı dil öğretimine yer kalmamıştır. Onun için yabancı dil öğretiminde araçsal güdellenme ön planda olmaktadır. Araçsal dil öğreniminin önemli bir dalı olan yabancı dil ile öğretim böylece Türkiye'de o zamandan beri İngilizce ağırlıklı olarak yayılma durumdadır.

Almanca'nın yapı özellikleri

Almanca ile İngilizce arasında yakın bir akrabalık olmakla beraber bu iki dilin biçimsel yapıları birbirinden oldukça farklıdır. Almanca'da çekim ('fleksiyon') İngilizce'ye göre zengindir. İngilizce'nin fiil çekiminde ('konyügasyon') ancak 3. şahıs tekil şimdiki zamanda tek bir ek ('-s') kalmıştır. Almanca'da ise her durum için ayrı ekler vardır, bunlar da fiil cinslere göre değişebilir. Ad çekiminde ('deklınasyon') fark daha büyüktür: İngilizce'de hiç bir ad eki kalmazken Almanca'da bu eklerin sayısı çok fazladır. Her dörder hal için ayrı ekler vardır, bunlar çoğulda da değişmektedir ve bunlar adın cinslere göre (eril/maskülin, dişil/feminin, yansız/nötre) de değişir. Ayrıca 'kuvvetli' ("stark") ya da 'kuvvetsiz' ("schwach") denilen bir ayırım (bir sıfatın önündeki belirtecin belirli ya da belirsiz olduğuna göre) yapılmaktadır. (Örneğin das schön Haus/güzel ev" ya da "ein schön Haus/güzel bir ev".) Adların hallerine, Türkçe'de olduğu gibi, kullanıldığı fiile göre titizlikle uymak gerekir. Kısaca çizilen bu karmaşık duruma İngilizce'de hiç rastlanmamaktadır.

(3) İngilizcesi: "integrative motivation"; bkz. Lambert (1972:345-6)

(4) bkz. Shaw (1983:448)

Bu biçimsel zenginlik yüzünden Almanca'ya zor bir dil denilmektedir. Ancak, zor ya da kolay dil yoktur; her dil aynı derecede zordur, ya da daha doğrusu, her dil ancak kendi toplumunun iletişim ihtiyaçlarına göre zor ya da kolaydır. Kolay denilen diller ancak öğrenirken başlangıçta kolaydır. Buna göre İngilizce (ya da Farsça) kolay bir dildir: Birkaç dersten sonra öğrenci fazla karmaşık olmayan cümleleri kusursuz kurabilmek durumdadır. Almanca (ya da Arapça) ise zor başlayan bir dildir. Nispeten basit cümleler kurabilmek için çok ders görmek lazımdır. Almanca'nın ad çekimi ilkeleri her basit cümlede mevcuttur.

Orta dereceli bir seviyede İngilizce bilen ('working knowledge' ile) bir öğretim elemanı İngilizce'yi kusursuz uygulayarak ders verebilir, orta seviyede Almanca bilen bir öğretim elemanı Almanca kullanarak ders verirken mutlaka dil hataları yapmaya mahkûmdur. Ancak Almanca'yı iyi bilen bir öğretim elemanı Almanca kusursuz bir şekilde konuşabilir. Türkiye'de, hem dalmı ve hem de Almanca'yı iyi bilen yerli öğretim elemanlarını yeterli sayıda bulmak çok zordur. Sonuç olarak, Almanca ile öğretimde, İngilizce ile öğretimde karşılık olarak, öğretim elemanların çoğunun yabancı dili hatalı kullandığını kabul etmek gerekir. Tabii ki bu güzel bir sonuç olmamaktadır. Fakat, Almanca ile öğretime aynı zamanda araçsal bir Almanca öğretimi olarak bakılırsa, o zaman şu sonuç ciddi bir şekilde zararlı bir durum ortaya çıkaracaktır. Yukarıda Almanca öğrenmek zor başlar derken, bunun Almanca'nın aktif kullanılması için geçerli olduğunu görmek gerekir. Almanca'yı anlamak daha kolaydır, fakat yalnız Almanca'nın çekimlerinin doğru kullanılması şartıyla. Almanca'daki ekler, bir cümlenin parçalarını sözdizimsel durumu hakkında bilgi vermektedir. Almanca'nın eklerini daha öğrenmekte olan fakat çekimler hakkında biraz bilgisi olan bir öğrenci Almanca'yı pasif kullanırken bir Almanca cümlenin yapısını anlamak durumundadır. Belkide söz konusu olan cümleyi kendiliğinden kuramaz, fakat ezberlemek yerine dinleye dinleye ilerde bu beceriye de sahip çıkacaktır ve bu şekilde Almanca ile öğretim aynı zamanda Almanca öğretiminin bir parçası olabilir. Fakat Almanca'yı öğretim dili olarak kullanırken hatalı bir Almanca'yı ortaya koyan bir öğretim elemanının ne kadar zarar verebileceği ortadadır: Öğrenci hem bilimsel dersleri yanlış anlar, hem de Almanca'da kritik olan çekimleri yanlış bir şekilde öğrenip ilerde bu yanlışlıkları düzeltmekte de çok zorluk çeker. Diğer bir sonuç olarak Almanca'yı öğretim dili olarak kullanırken öğrencinin değil, öğretmenin Almanca'yı iyi bilmesinin önemli olduğu söylenebilir.

5. İngilizce'nin toplumbilimsel yönleri

İngilizce'nin Almanca'daki çekimsel sorunları yoktur. İngilizce başka yönlere Almanca'dan farklıdır. Bilindiği gibi İngilizce, dünyada bölgelerarası ortak dildir. Bundan başka İngilizce birçok ülkede, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bir yabancı dil olarak değil, bir ikinci dil olarak kullanılmakta olup söz konusu olan dil topluluğunun içinde, mesela öğretim dili olarak, belirli işlevleri yerine getirmektedir.⁽⁵⁾ Ayrıca ikinci dil olarak İngilizce'nin dünyanın değişik bölgelerine göre ayrı özellikleri vardır;⁽⁶⁾ bu durum en çok söyleniş tarzlarında

(5) bkz. Fishman (1982:17)

(6) bkz. Kachru (1981); Strevens (1982)

görülmektedir. Nihayet, İngilizce'nin dünyaca kültür açısından tarafsız ve nispeten basit olan bir konuşma ve yazma tarzı ("nuclear English") vardır(7). Bu durumlar İngilizce'nin ikinci dil olarak kullanılmasında kolaylık sağlar, ve bu çerçevede İngilizce uluslararası öğretim ve bilim dili olarak gelişmiştir. Almanca'nın öyle yönleri hiç olmadığı için bu dil öğretimde ikinci dil olarak kullanılırken İngilizce kadar elverişli olamaz.

6. Türkiye'de Almanca

Bilindiği gibi, Türkiye'de biraz Almanca bilen çok, iyi Almanca bilen ise az kişi vardır. Almanca'yı az bilenler iki gruba ayrılabilir: Türkiye'de büyümüş ve Almanca'yı Türk okullarında öğrenmiş olan kişiler bir tarafta ve Almanya'da büyümüş fakat lise öncesinde Türkiye'ye dönmüş olan işçi çocukları öbür tarafta. Türkiye'de büyümüş olanların yazma okumaları fena değil, fakat konuşma pratikleri yoktur. İşçi çocukları ise Alman gibi rahat konuşur fakat yazmaları zayıftır. Onların dil becerilerini geliştirmek için öğretimde ağırlık yazı diline verilmelidir. Pratik konuşmayı hiç yapamayan Türkiye'de büyümüş olan öğrenciler ancak yazı dili ağırlıklı bir öğretimden faydalanabilirler. Onun için yazılı Almanca'ya ağırlık veren bir öğretim daha faydalı olacaktır. Almanca ile öğretimde Almanca yazılan kitapların okunup anlanabilmesi istenmelidir. Alman asıllı ya da Almanca'yı çok iyi bilen bir öğretim elemanı derste Almanca'yı kullanarak anlatırsa ilaveten olumlu bir araçsal dil öğretimi etkisi olacaktır. Aksi takdirde derslerde Türkçe kullanmamak için hiç bir sebep görülmemelidir.

KAYNAKÇA:

- Fishman (1982) - Joshua A. Fishman: Sociology of English as an Additional Language. - bkz. Kachru (Ed) (1982:15-22)
- Kachru (1981) - Braj B. Kachru: The Pragmatics of Non Standard Varieties of English. -bkz. Smith (Ed) (1981:15-35)
- Kachru (Ed) (1982) - Braj B. Kachru (Ed): **The other Tongue. English across Cultures.** - Urbana/Chicago London 1982
- Lambert (1972) - Wallace E. Lambert: A Social Psychology of Bilingualism.- bkz. J.B.Pride/Janet Holmes (Ed): **Sociolinguistics.** - Harmondsworth 1972; S. 336-349.
- Quirk (1981) - Randolph Quirk: International Communication and the Concept of Nuclear English. - bkz. Smith (Ed) (1981:151-165)
- Shaw (1983) - Stanford J. Shaw Ezel kural Shaw: **Osmanlı imparatorluğu ve modern Türkiye. II. cilt.**- İstanbul 1983
- Sinanoğlu (1978) - Oktay Sinanoğlu: Uluslararası bilim - ulusal eğitim dili. -bkz. Aydın Sayılı (Ed): **Bilim, kültür ve öğretim dili olarak Türkçe.** - Ankara 1978; S.1-5
- Smith (Ed) (1981) - Larry E. Smith (Ed): **English for Cross-Cultural Communication.** - Chippenham 1981
- Stevens (1982) - Peter Stevens: The Localized Forms of English. - bkz. Kachru (1982:23-30)

(7) bkz. Quirk (1981)